

6. Úsilí o nesmrtelnost, obětní systém a kosmologie za dynastie Han

→ osvobození ducha, zbavení se těla

十問(shiwen) = „Deset otázek“ – text nalezený v Mawangdui (poč. 2. stol. př. n. l.)

Kdo to získá, dosáhne dlouhověkosti, kdo to ztratí, zemře mlád. Proto ten, kdo dovede kontrolovat *qi* a soustřeďovat životní esenci (*jing*), v sobě hromadí to, co je neprojevené. Esence a duch (*shen*) ho zaplaví jako voda řinoucí se z pramene. [...] Životní esence Nebe a Země se rodí z neprojeveného, roste v beztvarem, završuje se v netělesném.

Kdekoliv se nachází smrt a život, moudrý člověk je reguluje. Zpevňuje, co je dole, a akumuluje životní esenci (*jing*), takže *qi* neuniká ven. Pokud mysl kontroluje život a smrt, jak by jimi mohla být poražena? Opatrně to v sobě zadržuj a neztrácej to a dlouhý život bude trvat po generace. [...] Dlouhý život vzniká zadržováním a akumulováním. Pokud jde o prodloužení a povyšování života, nahoře se člověk rozhlíží v Nebi a dole ho rozšiřuje po Zemi. Kdo je toho schopen, nutně se stane duchem (božstvem, *shen*) a dokáže se osvobodit od svého těla (tvaru – 解形 *jie xing*).

-- nejprve kultivace těla, aby byl duch udržen uvnitř (jako *Nei ye*), následně osvobození ducha od těla → nesmrtelnost (prodloužení života), životní esence, kterou v sobě adept hromadí, mu umožňuje opustit svět forem a stát se duchem, který – jako Nebe a Země – neumírá.

Zhuangzi 11:

Kultivuj svou mysl. Pokud sleduješ místo, kde se nacházíš, a nejednáš, věci se samy od sebe napravují. Zbav se své formy a tělesného rámce. Odvrhni svou ostrost sluchu a jasnost zraku, zapomeň na svůj vztah k věcem a plně se připoj k bezhraničnému. Osvobod' svou mysl a propusti na svobodu svého ducha. Buď tichý a neúčastný. Myriády věcí vzrostou, ale opět se navrátí k svému kořeni.

-- adept se jediný nevrátí, osvobodí se trvale

→ 方士 *fangshi* – „mágové“, „mistři magických formulí

-- rituální specialisté – znalost magických formulí jim dávala znalost a částečně moc nad světem božských sil, kterou byli schopni si částečně přisvojit

Shiji:

Praktikovali magické formule a cestu nesmrtelných (山 xian). Jejich podoba byla osvobozená od těla (*xingjie*), přetavená a transformovaná. Spoléhalí se na komunikaci s duchy a božstvy.

-- jejich vliv na vládcy (zvláště Qin Shihuangdi a Han Wudi)

-- model Žlutého císaře, který dle představ *fangshi* vystoupal na draku do Nebes jako nesmrtelný – hanští císařové chtěli následovat.

-- oběti *feng* a *shan* na hoře Tai za Wudiho – po jejich vykonání Žlutý císař vystoupil do Nebe a stal se nesmrtelným

Shiji:

Pět [posvátných] hor jsou místa, kam kdysi často cestoval Žlutý císař a setkával se s božstvy. Žlutý císař někdy vedl války a někdy usiloval o to, stát se nesmrtelným (*xian*). Měl starost, že by se lid mohl stavět proti jeho cestě a nechal popravit každého, kdo se stavěl proti duchům a božstvům. Po více než sto letech dosáhl schopnosti komunikovat s božstvy. (a nakonec vystoupal na draku do Nebes a stal se nesmrtelným)

-- dosáhnout komunikace s božstvy → stát se nesmrtelným (božstvem) sám (hanští císařové ve 2.-1. stol. př. n. l.); *Fangshi* tvrdili, že toto umožňují

-- teistická kosmologie, ve které je vesmír plný božstev, která lze příslušnými technikami přivolat, komunikovat s nimi, až stát se jedním z nich. Žádné osvobození ducha, zjevně dosažení nesmrtelnosti, zbožnění se vším všudy (vs. pojetí v *Shi wen*)

-- úsilí hanských císařů vztáhnout svou moc na veškerou realitu

→ teistická kosmologie vs. monistická kosmologie (korelativní kosmologie)

Shiji:

Když Wudi nastoupil na trůn, Dong Zhongshu se stal správcem v Jiangdu. Využíval katastrof a nepravdivých záznamů v Letopisech k tomu, aby odvodil způsob, jakým yin a yang vzájemně interagují. Proto, když šlo o přivolávání deště, zablokoval yang a dal průchod yinu; když šlo o zastavení deště, udělal opak. Když tyto aktivity prováděl na svěceném území, vždy měl úspěch.

-- porozumění interakcí yinu a yangu (vlastně „přírodním zákonům“), nemá to nic společného s božstvy nebo zbožněním vlastní osobnosti ani s tradičními kultickými praktikami; opět skeptický postoj konfucianů – sebekultivace v úplně jiném smyslu

Shiji (Dong Zhongshu):

Když se má objevit pravý císař nebo král, nejprve se objeví příznivé znamení. Když má zemřít, nejprve se objeví nepříznivé znamení. Je to proto, že věci stejných kategorií se navzájem přitahují.

-- 陰陽 yin yang, 五行 wuxing / wu-sing = pět fází – různé korelativní systémy

→ 124 př. n. l. – císařská Akademie (太學 taixue / tchán-süe)

Instituce určená na výchovu vzdělanců pro státní správu, předmětem studia Pět kanonických knih. Tradičně chápáno jako mezník v procesu „vítězství konfucianismu“ za dynastie Han.

→ obětní systém císařů za Západních Han

-- oběti 封 *feng* a 禪 *shan* – za císaře Wu

-- oběti „pěti silám“, oběť Taiyimu 太一 (= „nejvyšší jednota“, za Wudiho, na radu *fangshi* – nejvyšší bůh), dále bohu Země (Houtu 后土) – dvě nejdůležitější pravidelné oběti za Sudího

-- uvedené oběti, zejména Taiyimu, později Nebesům – monopol císaře: symbolická rovina – císař výhradní přístup k nejvyšším božstvům

-- cestování císaře po říši – nejen inspekce, ale rovněž za božstvy (na místa jejich kultu)

-- význam „nebeských znamení“ – interpretace nejrůznějších jevů (zejména přírodních), objevení magických map a talismanů, zjevení božstev, interpretace neobvyklých úkazů (korelace se společenským řádem; významné události musely být „ohlášeny“ výskytem znamení, nebo naopak varování)

-- snaha císaře a státu obsáhnout co největší množství kultů a s nimi spojených božských sil (centralizovaný všezahrnující stát).

Nápis týkající se vyslání posla do vzdálených oblastí (v dnešním Yunnanu, mimo kontrolu hanského státu):

„Wang Bao, posel s císařským pověřením, dorazil s plnou úctou k útesům na vzdáleném jihu, kde přebývá Posvátný zlatý kuň a Azurový kohout. Vzdálená jižní hranice a tato hluboká řeka na dně klikatého údolí nejsou místem pro vás! Pojd'te k nám! Pojd'te k nám! Moc dynastie Han je bez hranic, je větší než byla moc [dávných císařů] Yaoa a Shuna a stejně laskavá jako moc Tří císařů! [...] Pojd'te! Leťte! Proč byste měli sloužit nekulturnímu jihu!“

→ rituální reforma v roce 31 př. n. l.

Vláda Chengdiho (33-7 př. n. l.) – dva jeho ministři (Kuang Heng a Zhang Tan) iniciovali zásadní změnu imperiální politiky – měla být nyní založena na kanonických knihách:

„V záležitostech císařů a králů není nic důležitějšího než podporovat řád Nebes. Při podpoře řádu Nebes není nic důležitějšího než oběti a obřady. Proto dávní světci [...] obětovali Nebesům na jižním předměstí v souladu s náležitostí yangu. Obětovali Zemi na severním předměstí v souladu s náležitostí yinu.“

„V dávných dobách králové Wen a Wu z Zhou obětovali ve Feng a v Hao a král Cheng obětoval v Luo. Z toho je zřejmé, že Nebesa následují krále tam, kde žije, a tam přijímají jeho oběti. Je proto vhodné, aby oběti Taiyimu v Ganquanu a Houtu v Hedongu byly přesunuty do Chang'anu v souladu s praktikami dávných králů“

-- změna důrazu: ne už Huangdi, ale zakladatelé dynastie Zhou; božstva přicházejí za králem, a ne naopak

→ debata u dvora v roce 31 př. n. l. Učenci (konfuciáni) hájili navrhované změny citacemi z kanonických knih.

-- snaha o posílení rituálního charakteru vládnutí (vs. autokratický model přímé vlády praktikovaný Wudim a manifestovaný jeho „cestováním“ a snahou nabýt nadlidských sil), vládce se nemá snažit získat božskou moc – posílení symbolické roviny vládnutí

-- Wudiho tradiční systém principiálně nejistý – oběť chápána jako skutečná komunikace s nepředvídatelnou božskou silou; nově navrhovaný konfuciánský systém – obětní systém podřízen vnějšímu racionálnímu systému (korelativní kosmologie, obsah kanonických knih), zbaven vši kontingence; manifestace *řádu Nebes*

-- zároveň zdůraznění významu konfuciánů (儒 ru / žu) – oni byli znalci Kánonu a tudíž schopni interpretovat nejrůznější situace (čili systém, ve kterém je moc císaře omezena ve prospěch konfuciánských vzdělavců)

-- Chengdi tyto argumenty v roce 31 přijal; Nebesa a Země jako nová osa státního kultu a zrušení Wudiho obětního systému – z celkem 683 státních obětních praktik v říši bylo jen 208 shledáno „v souladu s modely dávnověku“.

→ reakce – Liu Xiang (jinak významný hanský konfucian) – ovšem hájil názor, že duchové a božstva komunikují s lidmi na určitých místech, a tam je jim třeba obětovat (a žádný odkaz na dávné vzory)

→ odpověď dalšího vzdělance, Gu Yonga:

„Váš služebník slyšel, že kdo má jasno v otázce povahy Nebe a Země, nemůže být sveden duchy a anomáliemi [interpretovanými jako znamení]. Kdo rozumí rozvržení deseti tisíc věcí, nemůže být sveden tím, co nezapadá do stanovených kategorií. Ti, kdo se obracejí zády k pravé cestě lidskosti a náležitosti a nectí modelové výroky Pěti kanonických knih, a místo toho se zabývají zprávami o nepravidelnostech, anomáliích, duchách a božstvech, uctívají magické formule, snaží se zrušit oběti, které nic nepřinášejí, a jdou tak daleko, že věří v existenci nesmrtelných v tomto světě a polykají elixíry nesmrtelnosti, [...] všichni klamou lid, drží se falešných praktik, hájí faleš a vymysly, aby svedli na scestí přítomného vládce.“

Debata mezi přívrženci dvou obětních systémů trvala ještě po desetiletí, Wudiho obětní systém definitivně zavržen za vlády Pingdiho (1-5 n. l.) na návrh Wang Manga.

→ omezení kultu zesnulých císařů

-- rovněž cíl konfuciánských vzdělavců – omezit a fixovat podle kanonických vzorů

→ císařský systém vždy osciloval mezi těmito dvěma teoriemi významu obřadů

-- nekanonické podněty (později taoismus, buddhismus) pro čínské císaře vždy atraktivní

→ lokální kulty

-- kulty přírodních božstev (zvláště hor) ale i jakýchkoliv jiných lokálních božstev (a lidí) – vznikaly zpravidla spontánně v lokální komunitě; vždy otevřeny možnosti uznání státem

-- postoj státu: oscilace mezi zakazováním a snahou je asimilovat